

مهدی عبداللهی

دبیر گروه اقتصاد

تصمیم روسیه برای حمله نظامی علیه اوکراین شوک جدیدی را در اقتصاد جهانی ایجاد کرده است. در حالی که تأثیر فوری آن در بازارهای کالا، سهام و ارز احساس شده، اما بعید است اثرات آن فقط به اینجا ختم‌شود. پیامدهای درازمدت بیشتر به‌توجه‌واکنش ومواجهه‌اعضای ناتو به‌ویژه آمریکا با تجاوز روسیه و وضعیت خود اوکراین بستگی دارد که یک نقطه‌ترانزیت اصلی برای تجارت کالاهای اساسی در جهان است. روسیه صادرکننده عمده نفت خام و گاز به جهان است. تحلیلگران می‌گویند اگر تحریم‌های اقتصادی گسترده‌ای بر تجارت روسیه اعمال شود، این موضوع می‌تواند منجر به افزایش شدید قیمت سوخت‌شود. در روزهای اخیر قیمت نفت خام برای اولین بار پس از سال ۲۰۱۴ از ۱۰۰ دلار در هر بشکه عبور کرده که پیامد مستقیم اقدام روسیه است. مبادلات گازی روسیه با اروپا باعث شده اروپایی‌ها بیش از آمریکا نگران تحولات اخیر باشند؛ چراکه این کشورها بخش بزرگی از نیاز خود به گاز را از روسیه تأمین می‌کنند. تأثیر تورمی بحران روسیه و اوکراین احتمالاً فراتر از قیمت سوخت خواهد بود، زیرا این منطقه یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان غلات و به‌ویژه گندم در جهان است. کارشناسان بر این باورند که شوک تورمی می‌تواند روند بهبود پس از همه‌گیری کرونا را در اقتصاد جهانی از مسیر خود خارج کند. افزایش قیمت نفت به ۱۰۰ دلار در هر بشکه برای اولین بار از سال ۲۰۱۴ نشان‌دهنده یک ضربه مضاعف به اقتصاد جهانی با کاهش بیشتر چشم‌اندازهای رشد اقتصادی و افزایش تورم است. کارشناسان می‌گویند تصمیم روسیه برای ایجاد چالش نظامی علیه ایالات متحده و متحدانش در ناتو با حمله به اوکراین، می‌تواند فرضیه اساسی نظم اقتصادی جهانی را تغییر دهد. روسیه از نظر تولید ناخالص داخلی جهانی گرچه باز یگزر بسیار کوچک‌تری است و احتمالاً برای تصمیم فعلی خود ضرر اقتصادی سنگینی را متحمل خواهد شد، اما بازرگان بزرگ جهان، نگران ۱۰ تشدید درگیری‌های نظامی و ۲۰ عدم اطمینان به ایالات متحده و متحدانش در ایجاد امنیت اقتصادی در جهان هستند.

طراحی ضد دلاری روسیه

قفساهای خارجی مانند سقوط قیمت نفت و تحریم‌های مالی پس از الحاق کریمه و فیشال‌های کسری بودجه در سال ۲۰۱۴ منجر به سقوط قابل توجه ارزش پولی ملی روسیه شد. در این سال بانک مرکزی روسیه نزدیک به یک‌سوم ذخایر خود را صرف تقویت روبل کرد و در دسامبر ۲۰۱۴ نرخ بهره را به ۱۷ درصد افزایش داد. از آن زمان روسیه تلاش‌های قابل توجهی برای کاهش وابستگی خارجی خود به دلار انجام داده است و طی این مدت موفق شده تا سال ۲۰۲۱ موقعیت سرمایه‌گذاری بین‌المللی شایان توجهی را بازسازی کند. ذخایر خارجی بخش عظیمی از اداری‌های خارجی روسیه را تشکیل می‌دهد؛ بخشی از این ذخایر توسط صندوق ملی ثروت روسیه نگهداری می‌شود که درآمدهای نفتی را زمانی که قیمت بالای ۴۰ دلار است دریافت کرده و قصد دارد اثرات شوک‌های قیمت نفت بر اقتصاد روسیه را محدود کند. روسیه در سال ۲۰۲۰ مازاد حساب جاری ۲/۴ درصد تولید ناخالص داخلی داشت که پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۱ به ۵/۷ درصد برسد. گرچه این مازاد حساب جاری محدود بوده و در طول سال‌ها در نوسان قرار گرفته، حساب جاری نداشته است. نفت و گاز تقریباً نیمی از صادرات و درآمدهای دولت روسیه را تشکیل می‌دهد و روبل با قیمت نفت در نوسان است. روسیه با استفاده از صندوق ثروت ملی و با محدودیت‌های مالی، ذخایر ارزی را به حدود ۶۰۰ میلیارد دلار یا ۴۰ درصد تولید ناخالص داخلی رسانده است.

براساس برآوردهای بین‌المللی، این کشور با حداقل نفت ۴۴ دلاری هم می‌تواند کسری بودجه خود را پوشش دهد. روسیه نه تنها ذخایر

گزارش

محمد مهدی نجفی (زاده ۴۱ درصد افزایش یافته است. سردی پژوهشگر اقتصادی هوا رفقط سربازان دو کشور در کم می کنند

و اقتصاد! اقتصاد به خوبی می‌تواند سردی هوا را حتی به کشورهای گرمسیر نیز سوق دهد. سرمای امسال از سمت روسیه آغاز شد و اقتصاد درجه‌ان را بسیار منفی تلقی می‌کند. دومینوی آشوب به اقتصاد جهان با درگیری‌های ناتو و روسیه در چند روز پیش آغاز شد. همه ملاحظات سیاسی و نظامی به موضوع منافع اقتصادی وابسته شده و روسیه اهمیت منافع اقتصادی حاصل از اوکراین را خوبی می‌داند. این موضوع مستقیماً تألقد را مآبانه جلوی دنیا بایستد و همگان شاهد از بین رفتن تمامیت ارضی کشور اوکراین باشند. حقیقت این است که پوتین توانست اهمیت کشورش را در اقتصاد جهانی به رخ جهانیا بکشد و از نقش مهم آن در ریز جزئیات اقتصاد سخن بگوید. او در این موضوع فرصت اوکراین را در قبال هزینه تحریم بین‌المللی به دست آورد و این موضوع می‌تواند نشان از نقش قدرت حقیقی در عرصه دیپلماسی باشد. ولادیمیر پوتین در چند روز گذشته بیان کرد که او تابع نظم جهانی نیست و منافع اقتصادی روسیه تابع منافع نظامی و امنیتی است. حقیقت امر این است که اگر کشوری داشته باشد که کشورهای دیگر وابسته به کشور شما هستند دیگر تحریم بر شما اثر گذار نیست و حتی عقب نشینی نیز نخواهی کرد.

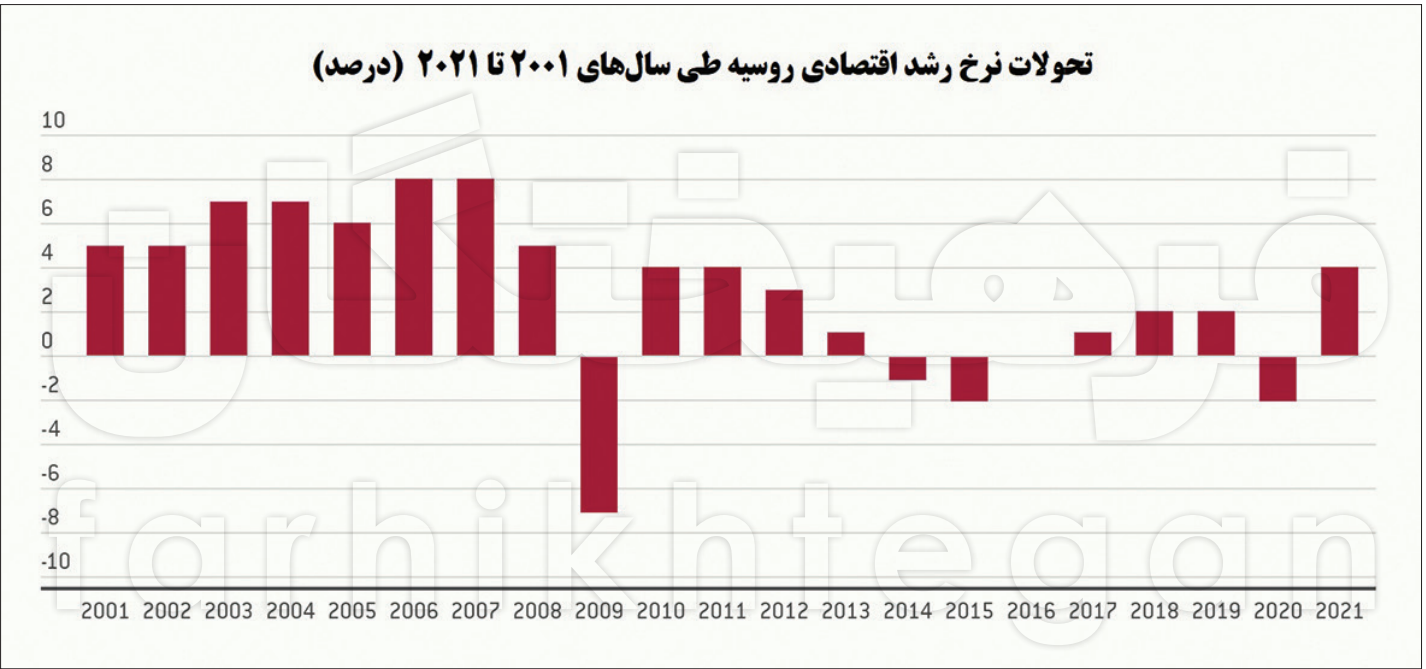
شیرکاز در دهستان پوتین

اما روسیه چزار از تحریم‌های بین‌المللی نهراسید؟ سخن درست این است که در بلندمدت این مکانیسم اثر نهایی خود را بر روسیه خواهد گذاشت، ولی واقعیت این است که جهان به مطلق امنیت از جمله امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت غذایی و… نیازمند است و روسیه توانست از طریق شوک به موضوع امنیت، جهان را تکان دهد. امنیت اقتصادی در جهان بیان می‌کند که به دلیل نیازمندی کشورهای اروپایی به گاز روسیه معامله بر سر اوکراین نیز جایز است. اما میزان این وابستگی چقدر است؟ گزارش‌های بین‌المللی بیان می‌کند که شوریهایی همچون مقدونیه، بوسنی و مولداوی به‌طور کامل وابسته به گاز روسیه هستند و شوریهایی همچون آلمان ۴۹ درصد، فرانسه ۲۳ درصد، فنلاند ۹۴ درصد، لتونی ۹۲ درصد، بلغارستان ۷۷ درصد، ایتالیا ۴۶ درصد، لهستان ۴۰ درصد، هلند ۱۱ درصد، رومانی ۱۰ درصد و گرجستان ۶ درصد. یعنی اگر بخوایم خودمانی تر بگوییم اصلاً به صلاح آنها نیست که به جناب ولادیمیر پوتین تذکر دهند!

اقتصاد

«فرهیختگان» مخاطرات اقتصادی جنگ اخیر بر اقتصاد روسیه و اروپا را بررسی می‌کند

دوئل سوئیف‌ت و گاز

در حال حاضر نسبتاً وخیم است، این کشور با جامعه‌ای که به سرعت پیر می‌شود و اقتصاد متکی به استخراج سوخت‌های فسیلی و عدم ادغام در زنجیره‌های ارزش جهانی روبه‌رواست. تحریم‌های اقتصادی گسترده غرب و تحریم‌های احتمالی روسیه در صورت اعمال، این چشم‌انداز را بیشتر تضعیف می‌کند. روسیه تلاش‌هایی برای ایجاد ذخایر خارجی و کاهش اتکای خود به دلار انجام داده است. با این حال و با توجه به مرکزیت نظام مالی ایالات متحده برای بازارهای سرمایه جهانی، اثربخشی این استراتژی در محافظت از روسیه در برابر تحریم‌های مالی چندان قابل اطمینان نیست. با توجه به این پیوندها، تحریم‌ها پتانسیل آسیب رساندن به اقتصاد روسیه را در کوتاه‌مدت و میان‌مدت و بلندمدت دارند. تحلیلگران می‌گویند برای اینکه تحریم‌ها نقش بازدارنده‌ای در برابر اقدام نظامی روسیه ایفا کنند باید بسیار گسترده باشند، تأثیر سریع داشته باشند و تاحد امکان بین متحدان غربی هماهنگ باشند.

تحریم عامل ۳ سال رشد منفی اقتصاد روسیه

الحاق کریمه به روسیه و تحریم‌های متعاقب آن با شوک قیمت نفت هم‌زمان شد که در آن قیمت مهم‌ترین صادرات روسیه تقریباً به نصف کاهش یافت. هر دو به رکود در روسیه کمک کردند، اما با توجه به هم‌زمانی آنها، تشخیص سهم هر یک دشوار است. در حالی که شوک قیمت نفت احتمالاً تأثیر بیشتری بر اقتصاد روسیه داشت، صندوق بین‌المللی پول تخمین زد که تحریم‌ها تولید ناخالص داخلی روسیه را بین ۱ تا ۱/۵ درصد کاهش داده و اثرات بلندمدت ممکن است حتی بیشتر باشد و منجر به کاهش ۹ درصدی تولید ناخالص داخلی این کشور شود. طبق آمارها، بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ در سال‌های ۲۰۰۹؛ ۲۰۱۴؛ ۲۰۱۵؛ و ۲۰۱۶ رشد اقتصادی روسیه منفی بوده است که دوره سه‌ساله ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ تحریم و کاهش

خود اختصاصی می‌دهد. سهم سوخت‌های فسیلی در صادرات به اتحادیه اروپا حتی بیشتر است و برای کل اتحادیه اروپا، واردات نفت ۱۴ درصد از کل واردات را تشکیل می‌دهد که حدود ۶۰ درصد آن از روسیه وارد می‌شود. قابل ذکر است که ۷۰ درصد صادرات روسیه به آلمان را فرآورده‌های نفتی و زغال سنگ تشکیل می‌دهند. این موضوع برای هلند و ایتالیا، سهم ۸۰ درصدی و برای لهستان سهم ۷۵ درصدی دارد. کشورهای اتحادیه اروپا حجم قابل توجهی از محصولات دارویی را به روسیه صادر می‌کنند. فراتر از این، آلمان، لهستان و هلند عمدتاً وسایل نقلیه و قطعات را به روسیه صادر می‌کنند، در حالی که ایتالیا میلمان صادر می‌کند و اتحادیه اروپا نیمی از صادرات روسیه را به خود اختصاص می‌دهد که هنوز بسیار بیشتر از سهم ۲۷ درصدی دارایی‌ها و بدهی‌های روبلی است.

روسیه و چین در چندسال گذشته استفاده از دلار را در تجارت دوجانبه به شدت کاهش داده‌اند. در اواخر سال ۲۰۱۵، تقریباً ۹۰ درصد از معاملات دوجانبه به دلار انجام می‌شد اما پس از شروع جنگ تجاری آمریکا و چین، این دو کشور در اقدامی مشترک برای دلارزدایی، سهم دلار از مبادلات مشترک را تا سال ۲۰۱۹ به ۵۱ درصد کاهش دادند. همچنین داده‌های اخیر بانک مرکزی روسیه و سرویس گمرک فدرال روسیه نشان می‌دهد سهم دلار از تجارت بین روسیه و چین برای اولین بار در تاریخ به حدود ۴۶ درصد رسیده، و یورو ۲۰ درصد و دلار ۱۵ ملی نیز ۲۴ درصد را به خود اختصاص دادند. توجه داشته باشیم ۱۵ درصد از صادرات روسیه و ۲۴ درصد از واردات این کشور مربوط به مبادلات با کشور چین است.

ضعف بزرگ اقتصاد روسیه

نفت نقش مهمی را در اقتصاد روسیه ایفا می‌کند؛ چراکه حدود ۴۷ درصد از صادرات روسیه را تشکیل می‌دهد. گاز طبیعی که از نظر ژئوپلیتیکی مهم است، حدود ۲۴ درصد از صادرات این کشور را به

اقتصاد

قیمت نفت در این رشد منفی نقش داشته‌اند. به‌طور مشابه، در سال ۲۰۱۶ بانک جهانی تخمین زد لغو تحریم‌ها رشد اقتصادی سال ۲۰۱۷ را ۰/۷ درصد افزایش می‌دهد. اگرچه این برآوردها مورد بحث است و نمی‌توان از آنها برای پیش‌بینی اثرات بالقوه تحریم‌های آتی استفاده کرد، اما برخی از تأثیرات علی‌رغم ماهیت محدود تحریم‌ها در مقایسه با اقدامات مورد بحث اکنون احساس شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های متقابل که روسیه به تلافی اقدامات آمریکا و غربی‌ها اعمال کرده، تأثیر بسیار محدودی داشته است و احتمالاً به دلیل ارتباط اندک بازار روسیه با اتحادیه اروپا، به مصرف‌کنندگان روسی بیش از صادرکنندگان اروپایی آسیب می‌زند. تحریم‌هایی که اکنون مورد بحث قرار می‌گیرند در مقیاسی بی‌سابقه هستند. تحریم‌های فعلی اعمال شده توسط آمریکا و اتحادیه اروپا برخی از فعالیت‌های تجاری و مالی را محدود می‌کند و افراد و نهادهای خاصی را هدف قرار می‌دهد. به‌عنوان مثال می‌توان به ممنوعیت خرید اوراق بدهی دولت روسیه، ممنوعیت صادرات کالاهای یا فناوری پیشرفته مانند نیمه‌هادی‌ها، مسدود شدن دارایی‌ها و اقدامات گسترده علیه بانک‌های روسیه اشاره کرد. تحریم‌های جدید تأثیر بسیار گسترده‌تری خواهند داشت. اقدامات جدید می‌تواند شامل هدف قرار دادن نورد استریم ۲ و حذف روسیه از سوئیفت باشند.

آزیدها در قطع سوئیفت

به‌نظر می‌رسد اثر منفی جنگ با اوکراین بیشتر در اقتصاد روسیه مشاهده شود، بعد از روسیه نیز حوزه یورو، انگلیس و آمریکا در رتبه‌های بعدی تأثیر منفی اقتصادی قرار بگیرند. ۸۰ درصد پس‌انداز خارجی روسیه در بانک‌های انگلیس و آمریکا نگهداری می‌شد که در روزهای گذشته آمریکا و انگلیس آن را مسدود کردند. حذف روسیه از سیستم مالی سوئیفت یکی از سخت‌ترین گام‌های مالی است که می‌تواند روسیه را از سوئیفت و بعد از اکثر معاملات مالی بین‌المللی، از جمله منافع بین‌المللی حاصل از تولید نفت و گاز که بیش از ۴۰ درصد از درآمد این کشور را تشکیل می‌دهد، قطع کند.

بر این اساس، حذف بانک‌های روسی می‌تواند به‌شدت بر توانایی آنها در پرداخت‌های فرامرزی تأثیر بگذارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد زمانی که در سال ۲۰۱۴ حذف روسیه از سوئیفت اعلام شد، دولت روسیه اعلام کرد که این اقدامات می‌تواند تا ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی روسیه را کاهش دهد. از سوی دیگر، نگرانی‌هایی وجود دارد که چنین اقدامی می‌تواند اعتبار سوئیفت به‌عنوان یک واسطه قابل اعتماد را تضعیف کند و پیامدهای منفی در میان مدت داشته باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد بانک‌های اروپایی که بیشترین مبادلات را با روسیه دارند پس از اعلام احتمال تشدید تحریم‌ها علیه روسیه، شاهد افت اندکی در قیمت سهام خود بودند.

در بخش نفت و گاز، کالاها، کشتی‌سازری و مواد معدنی، روسیه این قابلیت را دارد که با افزایش قیمت این کالاها به طرف‌های غربی فشار بیاورد، اما در بخش مالی و تکنولوژی کفه ترازو به سمت غرب سنگینی می‌کند. روسیه می‌تواند از جانب این مواد منتظر شود. گفته می‌شود غرب نمی‌تواند سوئیفت را برای روسیه مسدود کند؛ چرا که روسیه امکان پرداخت بدهی خارجی عظیمش را از دست می‌دهد و تحریم روسیه به بحران بانکی در غرب منجر می‌شود، بستن سوئیفت به معنای بستن راه وصول طلب از روسیه است که به‌نظر می‌رسد مجازات بانک‌های غربی باشد و تحریم روسیه. موضوع دیگر در خصوص سوئیفت، مربوط به مساله گاز است. یک مقام آلمانی می‌گوید: «ما باید از عواقب چنین اقدامی آگاهی داشته باشیم. باید از خودمان سوال کنیم، اگر روسیه را از نظام سوئیفت حذف کنیم، آیا این کار باعث خواهد شد که این کشور صادرات گاز را قطع کند؟ اگر صادرات گاز از روسیه متوقف شود چه تأثیری بر تأمین گاز مورد نیاز ما خواهد داشت؟»

اثر جنگ بر فلزات اساسی

اما این همه ماجرا نیست! دلایل دیگری نیز وجود دارد تا روسیه و اوکراین را در رویارویی مزیت رقابتی در جهان قرار دهد. براین اساس می‌بایست سرنخ گزارش ارزش صادرات این کشورها رفته و مزیت نسبی را در بیابیم. این گزارش‌ها نشان از مزیت نسبی صادرات فلزات جهانی در روسیه و محصولات کشاورزی و صنایع مبتنی بر آن در اوکراین می‌دهد. براین اساس گزارش‌های تجارت جهانی خیر از مزیت نسبی صادرات ۲۲ درصدی پالادیوم در روسیه و ۲۶ درصدی گندم در اوکراین می‌دهند. با بررسی این موضوع درمی‌یابیم که ۵۰ درصد پالادیوم جهان در روسیه بهره‌براری می‌شود. این پالادیوم در تجهیزات و سیستم‌های سوئیچینگ مخابراتی استفاده می‌شود. همچنین این ماده کاتالیزورهای خوبی، مخصوصاً در عمل تصفیه نفت محسوب می‌شود که سرعت هیدروژن‌دار کردن و هیدروژن‌زایی را زیاد می‌کند. این کشور همچنین تأمین‌کننده مهم کودهای نیتروژن، نیکل پتاس و آلومینوم است و سهم مهمی در تأمین این نوع کالاها در بازار اروپا دارد. به‌طور مثال روسیه از بازار اروپا برای واردات مس تصفیه شده حدود ۶۵ درصد و واردات پالادیوم نزدیک به ۴۰ درصد سهم دارد. تحریم‌های می‌تواند منجر به کسری قابل توجهی در سمت عرضه این نوع کالاها شود. از این رو افزایش تنش‌ها در اوکراین به‌خصوص اگر به تحریم روسیه توسط غرب منجر شود، می‌تواند قیمت کالاها را در بازارهای جهانی در مسیر افزایشی قرار داده و تورم را بیش از پیش افزایش دهد. بنابراین جای تعجب نیست که بازارهای جهانی به‌راحتی ملتعب شوند.

تجیح‌گیری

تنش میان اوکراین و روسیه تنش برسر منافع است. همچون همه درگیری‌های بلندمدت دیگر، منافع روسیه سبب شد تا ناگاه سخت مرشده‌انه وارد کی‌یف شود و جایگاه خود را در جهان نشان دهد. به‌نظر می‌رسد پروپاگاندا «ستیزه‌جویانه» طرفین کافی نیست و منافع اقتصادی اوکراین برای روسیه بسیار قابل توجه است. طبیعی است که تنش روسیه و اوکراین بسته به طول مدت تنش و اتفاقاتی که ممکن است رخ دهد، شرایط پیچیده‌ای را رقم خواهد زد که بدون شک دارای تبعات اقتصادی جهانی خواهد بود. به‌نظر می‌رسد سرفصل‌های انرژی، تحریم‌ها و مساله غلات مهم‌ترین موضوعی است که سیاستگذار دیپلماسی اقتصادی ایران درگیر آن خواهد بود و رفتار ایران از آن امیدبخش اقتصاد منطقه در این موضوع به‌ضرر آن تمام شود.